

SZÉPIRODALMI

FIGYELŐ.

20-ik szám.

Szerkesztői szállás,

hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és 3 pipa-utca sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap minden szerdán.

Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, félévre 5 ft. egész évre 10 ft.

Kiadó hivatal,

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók Egyetem-utca 4-ik szám.

MÉG IS VALAMI A FORDÍTÁSRÓL.

(V é g e.)

Azt vélem, kevés ellenmondással fogok találkozni, a midőn azt állítom, hogy beszélni beszélve, varrni varrva, rajzolni rajzolva, uszni uszva, gyógyítani gyógyítva kell, sőt lehet is csak megtanulni. Aristoteles apó még a „virtus“-t is „habitus“-nak nyilvánítja, és bizony sok oldalról igazán. Erkölcstani rendszeres kézikönyv még egy erényes embert se teremtett, és még — ha lehet — kevesebb gonosztevőt javított meg. A theoria igen felséges dolog a maga helyén és idején; de mint ügyesség és jártasság eszközlője merőben tehetetlen. „Usus facit artem“ azt tartja a latin közmondás. Ez elvekből és ama példák nyomán indulva, bátran kimondhatni, hogy *ítélni is csak ítélve* tanul meg az ember. És még ez sem elég. Az ítélet helyessége egyenes arányban van azokkal a tárgyakkal, a melyeken az ítélő tehetség gyakorolta magát. Soyer vendége vagy Véry látogatója méltányolni bírja a gulyásost és halászlevet; de a kinél ezek a szakács-mesterség non plus ultrái, attól csakugyan nem kérünk apiciusi votumot. A ki Európa és Arábia nemes lófajtáit terjedelmesen tette tanulmányai tárgyává, né-mely székely pony-ban is legott fel bírja fedezni a lappangó nemes tulajdonokat; holt a ki csak paraszt lovak közt forgott, attól a lóversenyekre járó gavallér nem kérdene tanácsot: vajon merjen-e fogadni Eclipse-re vagy Privateer-re. Ama zubbonos, olykor meztlábos florenczi vagy római, a ki a művészet remekei közt nőtt fel, nyomosabb ítéletet fog hozni művészeti tárgyak

felől, mint a ki 20 év óta jártatja a lipcsei „Illustrirté“-t és csak ennek fametszései-re terjednek képcsarnoki ismeretei. Nem paradoxon biz-e; egy rakás utazó fog tanuskodni állításom mellett. Igaz, hogy nem azt hozza ki az elvitázhatlan tényből, a mit én, hanem az olasznak természettől nyert finomabb érzelmében és idegszervezetében keresi a tünemény okát. Tévedés! rossz metaphysica! A tárgyakkal való benső társalgás, de remekekkel, okvetetlenül meghozza a helyes ítéletet. Ismertem egy családot, a melynek tagjai — ügyes, eszes, mivelte emberek — tétovázás nélkül előbbre becsülték Lafontaine Augustot Shakespeare-nél, mert az elsőbbnek regényei voltak legfogékonyabb korukban mindennapi olvasmányuk. Nem pótolja ama tölem sürgetett gyakorlati tanulmány hiányát avagy csak elégtelenségit is semmi elméleti tanulás. Összeolvashatod a világ széptanát, Plato Phaedrú-sától, Longinustól fogva a Vischer hat vastag kötetes „Aesthetik“-jáig — a melyről én is azt mondom, a mit egy jeles akadémiai tudósunk a kelta nyelvtanról, hogy „veszödjék más vele“ — ha nem élnek lelkeiben, nem állanak képzelődés előtt a művészi és irodalmi remekek, csak jargon-t tanulsz belőlük, nem ítéletet, még kevésbé ízlést. Mert e kettő, mind a mellett hogy a mit az eddigiekben az ítéletről és fejlődésről mondtam, az ízlésre is épen úgy egész erejében és teljességiben áll, mégse mindegy. Hogy a lehető legrövidebben fejezzem ki a viszonyt köztük: az ítélet fogalmakba,

szókba öltöztetett *ízlés*; eme pedig a kedélybe, érzelembe átment, úgy szólva vérré vált *ítélet*, a miből aztán világos, hogy az utóbbit az elmélet, az *aesthetikák* nem szülhetvén, az elsőt nem adhatják meg, miután a szép, a művészi fejtegetéseket, elemzéseket a már kifejtett *ízlés világánál* lehet csak, mind eredetileg folytatni, mind értelemmel, figyelemmel és igazi részvétellel kísélni. Vigyünk át az alkalmazást — bár kissé furcsán illik vagy is inkább nem illik ez a vallomás épen e lapokba — a kritikára is. Sokan, és ezek közt tekintélyes egyének, vérmes reményeket táplálnak a rostáló ¹⁾ közlönyök idves hatása felől. Sajnálom megzavarni boldogító hitőkben, de biz' azok inkább hasonlítanak jó indulatu ábrándokhoz, mint tisztán formulázott igényekhez. Formulázások végett meg kellene elsőben is élesen különböztetnünk, hogy kikkel szembe várjuk amaz idves hatást. Az írókkal? Megvallom gyarlóságomat, hogy a midőn kritikai tárczában vagy lapokban a művészekhez szóló intéseket olvasom, mindig egy francia *gouvernante* jut eszembe, a ki napestig hajtja a „tenez vous droite, mademoiselle”-jét. A növendék kisasszony pedig csak akkor veszi igazán számba a figyelmeztetést, a midőn a társadalmi körökben észreveszi, hogy az egyenes ülés is, többekkel együtt, tetszés eszköze. Még egyenesebben mondva ki, a kritikai eljárás némi fegyelmi intézet, és mint ilyen szükséges; de tudjuk azt is, hogy a fegyelem *rendes* katonát csinál, de nagy *vitézt* soha se. No de a kérdés ez oldala nem tartozik szorosan tárgyamhoz; hanem annál inkább oda a másik, u. m. a kritika viszonya az olvasó, vagy általában a műélvező közönséghez. A kritikus lelke előtt — ha olyan, a milyennek lennie kell, és nem valami codificáló domidoctus kontár — a midőn ítéleteit hozza, mindig bizonyos minták lebegnek, a melyek igényeit fokozzák, és a melyekhez méri ő, kimondva vagy elhallgatva, a bírálat alatti művet. Hogy ez

így van, sok több közt bizonyítja két körülmény. Egyik az, a mi nem egyszer történt a művészi és irodalmi világ folyásában, hogy a midőn egy lángész előállott oly eredeti művel, a melyet a gondviselés a jövő nemzedékek számára *mintának* szánt, kora legmértőbb, belátóbb kritikusai megzavarodtak rajta és nem bírták kellőleg méltányolni az igazi, de meglepő remeket ¹⁾. Tanuskodik másfelől állításom mellett a magával megelégedett közepszerűségnek fájdalmas tiltakozása, hogy műveikre ez és amaz, t. i. igen magas mérvet ne alkalmazzon a bíráló. Sőt annyira is ment némely író vagy művész, hogy lelki szüleménye megítélésire épen maga magát ajánlotta mértéknek, mint az ujonez-mértéket szállítják alább-alább a természetben apadó nemzedékek arányában. A helyét megálló valódi kritikus, természetesen, nem hajt az ily gyermekies igényekre; de aztán mi a következése a közönség irányában? Ha ez előtt is ismereteseek, de amugy isten igazában ismereteseek ám, a kritikus mintái, úgy amaz evvel *ízlés* dolgában jó rendin egy lépcsőn áll. Ez esetben a kritika szózata a közönségnek nem annyira *ízlése*, mint *erzsénye* és *ideje* felett örködik, hogy t. i. se azt, se emezt gyarló tárgyakra ne pazarolja.

¹⁾ E jó szót — a melyet korábbi írónk szelvében használtak és minden olvasó előtt civitate donatus vala, mely hibátlan szerkezetű, eredeti magyar képre alkotott metaphora, és végre a „crisis” szónak értelmileg tökélyesen megfelel — mire való volt kidobni, és helyette a monstrum horrendum informe: „ítészet”-et hozni be? Ezt nevezem én aztán nemzet ellen való bűnnek, a nyelv lelketlen és tudatlan mivelésinek.

¹⁾ Megtörténik biz' ez olykor, de a világért se oly sűrűn, hogy igazolhassa azt az önző paralogismust, a melyet inaszakadt vagy vízkórságos lángesznek építnek reá. Ökoskodásuk schemája ez: „X. Y. Z. műveit ócsárolják, vagy legalább nem méltányolták korunk kritikusai, és az utóvilág, olykor az idejökbeli nem tudós közönség, igazságot szolgáltatott nekik és lángeszeknek ismerté el; — az én munkáim becsét sem ismerik el korombeli kritikusaim, tehát én lángész vagyok.” Nem bántom meg olvasóimat e logikai baklövés elemzésével, hanem inkább felhozom az ellenkező példát, t. i. a midőn némely művész aranyozott szobrát saját kora igen magas talapra állítván, az idő lekoptatta az aranyat, és a higgadtabb ítélet kiütötte a talapot alóla, és aligha az a sorsa lesz, a mi a Petőfi énekelte érez-szobornak. Pedig lám ilyes valamit kísért meg egy fiatal költőnk, a ki e lapokban azt nyilvánítja, hogy neki Gongora és Longfellow az előképei. Longfellow! Jól tudom én, mily glóriával van kerítve ez amerikai költő feje az irodalmi közvéleményben, de azért szabadjon szembeállítani vele az én egyéni véleményemet is. Én nem foghatom meg, mikép lehessen előképül venni oly író, a kiből semmi eredetiség, a ki maga is az európai előképek csillogó viszatükrözése, a kit Poe Edgar igen jellemzőleg nevezett „Professor poetá”-nak, és a kire nem kevésbé jellemzőleg illenék Aristophanes Békáiból a „λαμπρὸν ἀπαλίστ.” Nekünk is van egy Longfellow-nk, de nem nevezem meg, mert vannak dolgok, a melyeket még az én féktelen számnak s még kritikai lapban sem szabad elmondani. A mi Gongorát illeti, csak azt bámulom, hogy az érintett költő miért nem választotta melléje még az olasz Marino-t és a magyar Bodor Lajost is előképül, legalább többkövetkezetesség lett volna benne, mint Heine és — Uhland összeállításában.

De épen ekkor teljesíti is a kritika az ő fe-
gyelmi hivatát és tisztét teljesen és sikere-
sen. Ha pedig nincs azon, vagy közelítő ál-
láson a közönség a kritikussal, úgy kész a
zavar, az értetlenség, a Bábel-tornya épi-
tése, oly helyzetben van amaz evvel szem-
be, mint az a magyar ember volna, a ki lon-
doni vagy párisi boltostól kelmét alkudván,
drágállaná, nem vevén észre, hogy ő rőföt
ért, holott amazok a másfélakkora métre-rel
vagy yard-dal mérnek. Ilyes viszonyok közt
világos, hogy a kritikai működés sikeres,
hatásos czélhoz, t. i. a közönség magasabb
izlése fejlesztéséhez, vezető nem lehet. A leg-
ügyesebben irt bírálatok legfeljebb csak az
értelmet győzhetik meg; a kedélyt, az érzel-
met nem képesek megmásolni; megmondta
már Horatius: „quo semel est imbuta, re-
cens, servabit odorem, testa diu;“ a ki előtt
a „Mama“ vagy a „Tiszaháti libácska“ a
vigjátékok legmagasabb polczon álló reme-
ke, azt a legjelesebb kritikai értekezés sem
fogja arra bírni, hogy Molière „Misanthrope“-
ját élvezetesnek, mulatságosnak lelje. Avagy
hizelkedhetik-e Gyulai Pál magának, hogy
szék-foglalója tüzetes részei csak egyet is
megtérítnek azok közül, a kik eddigelé ha-
tásosabb, költőibb tragoediának tartották
„Grittit „Dózsa Györgyöt,“ vagy még a „Ko-
rona és gyászt“ is, mint „Bánk bánt?“ Ha ő
hiszi, én nem hiszem, és eddigi fejtegetésem
szálait mind összefogva, most utoljára is azt
mondom: hogy kritikai lapjaink idves hatá-
sának is csak a lesz mind alapja mind köz-
benjáró eszköze, ha az irodalom remekeit
közönségünkkel megismertetjük — *forditá-
sokban*.

„Fordításokban! és vajon miért?“ Azért,
uraim, a miért a philanthropus Lord Brou-
gham a „Penny magazine“-okat, a — szó-
val az olcsó sajtót, a falusi könyvtárakat, a
munkások olvasó egyleteit, a népies felolva-
sásokat feltalálta. A miért a féltékeny, fe-
szes, aristocraticus angol, maga megtagadá-
sával, a „national gallery“-t, a „zoological
garden“-t, az „Adelaide gallery“-t, a sou-
thamptoni és ki tudja még hány más muzeu-
mát az ujjasos, zubbonos tömegnek meg-
nyitotta. A miért — de mit részletezzek, a
midőn elvben kimondhatom — azért, hogy
a népnek igazibb, hathatósabb jóltevője az,
a ki őt az ő elidegeníthetlen, elévülhetlen

jogai élvezetében, ha kell, élvezetére, segíti
és abban biztosítja, mint a ki nem tudom
miféle ujdon sült jogokat akar számára
octroyáltatni — szemfényvesztésre ¹⁾. És
most már kérdelem, van-e szebb, érdekesebb
joga az emberiségnek, mint az, hogy kiki
körülményei és tehetsége szerint elérhető
legmagasabb fokára juthasson el a mivelt-
ségnek, és nem erkölcsi kötelessége-e min-
den adományozott elmének erre segítő ke-
zet nyújtani? A miveltségnek pedig nincs
oly egészen ártatlan, oly minden kifogáson
kivüli része, mint a jó, a nemes izlés kifej-
lése. E nem jó soha ellenkezésbe semminemű
tisztünk teljesítésével, nem lel akadályt va-
gyoni állapotunk bármilyen mérsékelt foká-
ban. Oh nem! sőt a fényűzés kábitó maszla-
gának, a divat csillogó, épen az izlés hiánya
miatt ellenállhatlan kecsegtetéseinek a leg-
próbáltabb, egyedül biztos ellenszere. És
mily idvesen foly be társadalmi, családi köri
éltünkbe! Mily finomítója örömeinknek, mily
ártatlan szaporítója a legnemesebb élvezé-
teknek! Igaz, hogy az izlést fejtő remek
nincsenek elzárva senki elől; de mennyivel
könnyebben hozzá járulhatókká teszik a for-
ditások! Reánk nézve pedig épen kétszeres
fontosságuk. Mert a mellett, hogy — a mint
nem örömet ismétlem — saját kamaránk-
ból nem telik minden drága csemege, még
azt is meg kell fontolnunk, hogy territoria-
lis viszonyainknál fogva már a közélet is
oly polyglottusságra kényszerít, a mely mi-
dőn egyfelől éltünk, tehetségeink egy részit
igénybe veszi, más felől a magasabb irodal-
mak élvezhetésével még se fizet. Nálunk te-
hát a tudományos miveltségre is sokkal rö-
gösebb uton kell elverekedni, s aztán hány-
nak van módja és ereje annyi nehézség
legyőzésére? Azt hiszem, eléggé sikerült ki-
mutatnom, hogy mind e sok bajon, kivált
nálunk, csak a fordítások segíthetnek.

De most következik ám a nehezebben
fejthető kérdés: mik a kellékei annak a for-
ditásnak, a melytől azt a sok emlegetett jót
bizton várhassuk? E végett azonban frís-
erőt kell, hogy gyűjtsünk, és új fejezetet
kezdenünk.

BRASSAI.

¹⁾ Ezt az igazságot bár vennék szívükre bizonyos
nemzet alkoryphaeusai, világatlan nép vak vezetői.